

Könyvvizsgálati módszertani változások a számviteli becslések területén

DOI: [10.29180/978-615-6342-50-8_9](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-50-8_9)

SZERZŐK:

Hegedűs Mihály¹

ABSZTRAKT

A digitalizáció térhódításának hatását a könyvvizsgálati folyamat és módszerek változásának is követni kellett. Egy gazdálkodó egység stakeholderei a rendelkezésre álló pénzügyi információkból tájékozódnak a gazdálkodó egység működéséről, gazdasági erőforrásainak, kötelmeinek változásáról hozzák meg a szükséges döntéseket a lehetséges partneri kapcsolatról.

A pénzügyi kimutatások egy része a már bekövetkezett gazdasági esemény megtörténtét dokumentálja, ugyanakkor a beszámolóban számos olyan események, amelyek értéke – mérhetősége hiányában – csak becsléssel állapítható meg. A becslés magába foglalja a jövőre vonatkozó várakozásokat, amely nem mérhető, csak becsülhető érték.

A könyvvizsgálati folyamatokat és módszereket folyamatosan változtatni szükséges azért, hogy megfeleljen a környezeti hatásoknak és elvárásoknak. A jelenlegi helyzetben, amikor háborús és járvány hatásokkal is kalkulálnunk kell, előtérbe kerül a becslés fontossága, s kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy vajon a becslések értéke megfelelően alátámasztott-e, elegendő-e.

A tanulmány a becslésekkel kapcsolatos problémákat egy primer kutatásból származó adatok feldolgozásával elemzi s határozza meg a könyvvizsgálat lehetséges válaszait.

Kulcsszavak: számviteli becslés, könyvvizsgálói válaszok

ABSTRACT

Auditing processes and methods had to adopt to the impact of digitalisation. The stakeholders of an economic entity are aware of its operation, the changes in its economic resources and obligations on the basis of the available financial information; as result of this familiarization, they are able to make the necessary decisions about the possible partnerships.

Some of the financial statements have already been published before certain economic events, but, at the same time, the report contains many events where the value– in the absence of measurability – can only be determined by estimation. The estimate includes expectations for the future, which cannot be measured accurately or at all, and can only be estimated.

Therefore, the auditing processes and methods constantly need to be adapted to meet the various environmental impacts and expectations. In the current historical and societal situation – when we have to calculate with the effects of war and epidemics – the importance of estimation rises in appreciation.

¹ Tomori Pál Főiskola, email: hegedus@hkaudit.hu

Ultimately, special attention must be paid to whether the value of the estimates is properly substantiated or sufficient.

The study analyses the problems related to estimations by processing data from a primary research and determines the possible answers of the auditing process.

Keywords: accounting estimation, auditor, accountant, responses of auditor

Bevezetés

Az eddigi években a likviditás, a kielégítő szintű cash flow biztosítása, a hibás adatok kiszűrése, illetve a sztenderdek hiánya jelentette a fő kihívást a vállalkozások számára. Mára a vállalatok többsége megoldotta ezeket a problémákat és új kihívásokkal küzd. A bizonytalanságok kezelése, a folyamatosan változó üzleti modellek kialakítása, aktualizálása és irányítása, valamint a folyamatosan változó szabályozási környezethez való igazodás tekinthető talán a legjelentősebbeknek. (Szóka, 2015)

Az üzleti tevékenységekben eredendően meglévő bizonytalanságok miatt a pénzügyi kimutatások egyes tételei csupán becsülhetők. Az egyes eszközök, kötelezettségek vagy saját tőke-komponensek sajátos tulajdonságai, vagy a pénzügyi beszámolási keretelvek által előírt értékelési alap vagy módszer szükségessé tehetik, hogy becsülni kelljen a pénzügyi kimutatások adott tételét. Az egyes pénzügyi beszámolási keretelvek konkrét értékelési módszereket és pénzügyi kimutatásokban szerepeltetendő közzétételeket írnak elő, míg más pénzügyi beszámolási keretelvek kevésbé konkrétak. (ISA 540)

A beszámoló felhasználói számára fontos, hogy az adott társaság beszámolójából kinyerhető számviteli információk megbízható, valós adatokat szolgáltatassanak és ezáltal valós képet tudjanak összeállítani a vállalkozásról. Azonban fontos megjegyezni, hogy a számviteli információk nem csupán mérhető, tényadatokból épülnek fel, hanem a beszámoló összeállítás során számviteli becslés is alkalmazásra kerül, amely során a számvitel olyan elemeit lehet számszerűsíteni, ami nem mérhető (pl. eszközök hasznos élettartama). (ISA 540)

A becslések tapasztalatokon, megítéléseken alapulnak, ezért problémás területnek mondható a számviteli becslések kérdésköre. Az üzleti tevékenységekben rejlő bizonytalanságok következtében a pénzügyi kimutatások számos tétele nem mérhető pontosan, hanem csak becsülhető. A becslés alapját képező információk jellege és megbízhatóságának mértéke más és más, ami befolyásolja a becslési bizonytalanságot. „A becslési bizonytalanság mértéke másfelől érinti a számviteli becslésekkel kapcsolatos lényeges hibás állítás kockázatait.” (Ladó, 2011)

Ladó (2011) véleménye szerint a helytelenül alkalmazott számviteli becslések -akár jelentős mértékben is - eltéríthetik az eredményt pozitív és negatív irányba is, amely miatt sérülhet a beszámoló valóságának, megbízhatóságának elve.

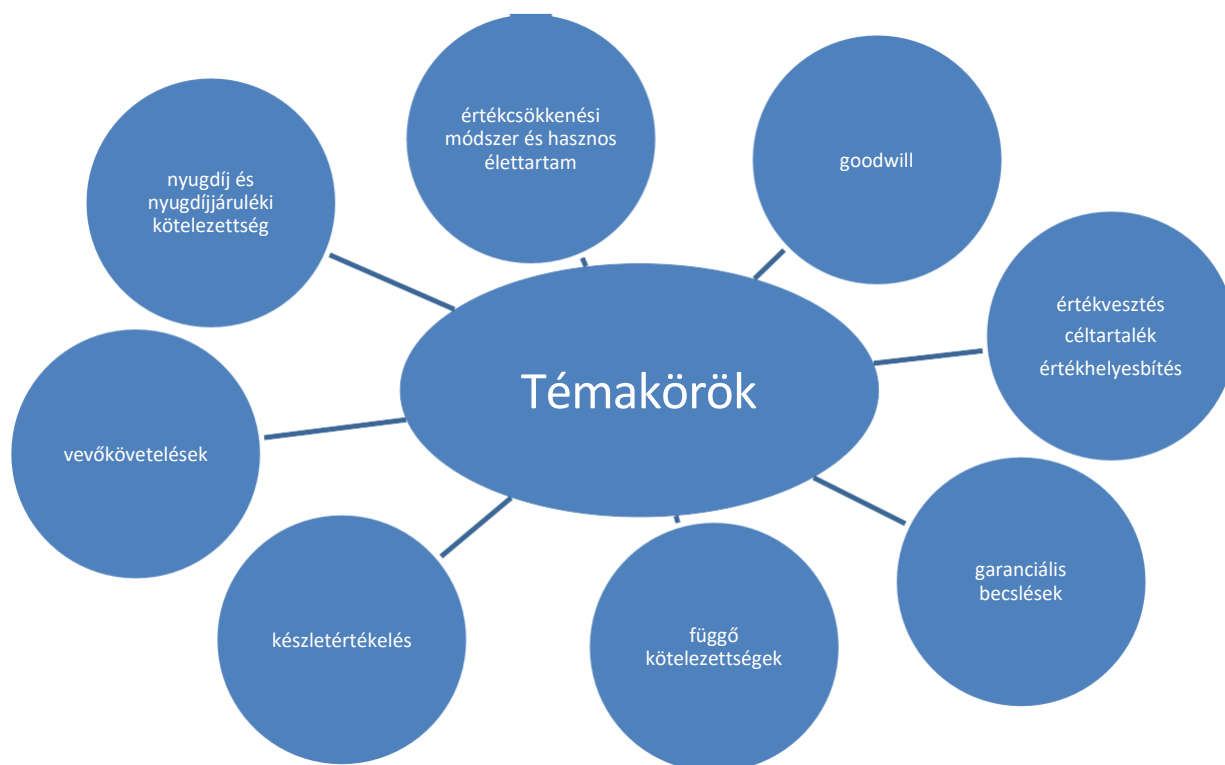
A helytelen alkalmazás oka számos esetben nem szándékos, de külső és belső kényszerítések együttes hatására (lásd Donald Cressey csalási *háromszöge*) lehet szándékos is.

Beke (2016) szerint a számviteli becslés változása alatt valamely eszköz vagy kötelezettség könyv szerinti értékének, vagy az eszköz időszaki felhasználásának azon módosításait kell érteni, amelyek az eszközök és a kötelezettségek jelenlegi helyzetének értékelésén, illetve a kapcsolódó jövőbeni hasznok és kötelezettségek mérlegelésén alapulnak.

A tanulmány bemutatja az egyes számviteli becslések elkülönülését a becslés során felmerülő problémákat és a menedzsment, illetve a könyvvizsgálat lehetséges válaszait. A tanulmány 440 feldolgozóiparban tevékeny gazdasági társaság beszámolójának elemzésének adatain alapul.

Számviteli becslések

1. ábra Számviteli becslések

Forrás: saját szerkesztés

A számvittel foglalkozó szakembereknek (is) dilemmát okoz egyes adatok számviteli kimutatásokban való rögzítése, amelyet az okoz, hogy nem pontosan azonosítható azok mértéke, ilyen esetekben szükséges számviteli becslést alkalmazni. A könyvelőnek minden esetben a legfrissebb információkat kell felhasználnia a becslés során. A számviteli becslések elengedhetetlenek tehát azokban az esetekben, amikor a pénzügyi információk nem pontosan mérhetők, és az ilyen becslések alkalmazása nem veszélyeztetheti a pénzügyi információk pontosságát vagy megbízhatóságát.

Az IAS 8 számú a Számviteli politika, számviteli becslés és változásai, számviteli hibák elnevezésű standard célja, hogy megadja a keretelveit a számviteli politika megválasztásának, módosításának, illetve, hogy meghatározza számviteli politika változásának, a számviteli becslések változásainak és a hibák javításának számviteli kezelését és közzétételét. (Beke, 2016)

A standardban említésre kerül néhány eset, amely kapcsán szükséges az ésszerű becslések használata. (pl. kétes követelés, garanciális kötelezettségek) Az 1. számú ábrán kiemelésre került néhány példa, mely esetben a számviteli becslés végezhető, amelyekből az alábbiakban részletezettek kerülnek kiemelésre.

Követelések

A számviteli politikák elemzésének tapasztalatai szerint a késedelmes követeléseket a szabályzatban - természetesen vannak eltérő vezetői döntések is- 30–90 napos szerződéses fizetési feltételek alapján tekintik lejárnak.

A COVID-19, a háború, egyes kormányzati intézkedések vagy az üzemviteli sajátságok hatására a fizetési határidők lejáratára számos esetben meghosszabbodik. A számviteli becslések egyik fő kérdése, hogy hogyan ítélje meg a vevőkövetelés beszámolóban történő rögzítését a számviteli politikától eltérő (például egy 365 napos) fizetési határidő esetén?

Az első kérdés mindig annak eldöntése, hogy a vezetőséget, illetve az irányítással megbízott személyeket, az alkalmazottakat vagy harmadik felet motiválja-e valamely szándékos cselekmény (a megtévesztés alkalmazása) az igazságtalan vagy jogellenes előny megszerzése érdekében? Ha a válasz interjúk és a rendelkezésre álló adatok alapján nemleges, akkor is szükséges az egyéb dokumentumok vizsgálata a könyvvizsgálói szkepticizmus alapján.

A mezőgazdasági szektorban (de az építőiparban) is előfordul a számviteli politikában rögzítettektől eltérő fizetési határidő, de annak szerződésen, megállapodáson kell alapulnia. Vizsgálni szükséges tehát az írásbeliséget (a szerződést és teljesítésigazolást), a szerződésből adódó lehetséges előnyöket és hátrányokat, a vevő megbízhatóságát, fizetési hajlandóságát, esetleges fedezetet, a nem fizetés kockázatát, és az abból eredő hátrányokat, a cégbírószámi adatokat, az esetleges végrehajtási eljárásokat, cégközleményeket.

A külső megerősítés a hosszú fizetési határidő esetén a könyvvizsgálati dokumentáció elengedhetetlen kelléke kell, hogy legyen.

A hosszú fizetési határidő tehát nem jelent automatikus értékvesztés elszámolását, de kellő körültekintéssel és információ gyűjtése után egyedileg kell megítélni az egyes követelések kifizetésének valószínűségét.

Készletek

A vásárolt készletek értékelésére többféle módszer áll rendelkezésre:

- egyedi (tényleges) beszerzési ár
 - FIFO, LIFO, HIFO, LOFO, KIFO, NIFO
- súlyozott átlagáras módszer
 - súlyozott átlagár
 - elszámoló ár +/- árkülönbözet (Czinege, 2017)

A vállalkozónak a számviteli politika részét képező Eszközök és források értékelési szabályzatában kell rögzítenie, hogy „milyen nyilvántartási és ehhez kapcsolódóan milyen értékelési eljárást alkalmaz.” (Czinege, 2017) A számviteli politikában legtöbbször általában a FIFO módszer kerül rögzítésre, mint értékelési eljárás, a LIFO módszer alkalmazása a számviteli törvény szerint nem megengedett.

A számviteli politikában rögzítettek és az adott nyilvántartások egyezőségének biztosítása (és ellenőrzése) alapkövetelmény.

A menedzsment számos esetben megoldandó döntési helyzetbe kerül, ha az adott készlet bekerülési értéke jelentősen és tartósan eltér a piaci értéktől.

„Amikor a könyv szerinti érték tartósan és jelentősen magasabb, mint a mérlegkészítéskor fennálló piaci érték. Ebben az esetben a piaci értéken kell kimutatni a készletet a mérlegben és a különbözetet pedig értékvesztésként kell elszámolnia a vállalkozásnak.” (Czinege, 2017: p. 18)

„Abban az esetben, ha az adott jószág, eszköz, piaci értéke jelentősen meghaladja az immateriális jószág, tárgyi eszköz, részesedés korábban elszámolt terv szerinti értékcsökkenéssel, értékvesztéssel csökkentett, terven felüli értékcsökkenés visszairásával növelt könyv szerinti értékét.” (Lehoczki, 2020: p.)

A 2000. évi C. törvény (Számv. tv.) a becslésekről nem tesz említést, pedig a piaci érték önmaga számos esetben becsléseken alapul. A számviteli becslést az IAS 8 Számviteli politika, a számviteli becslések változásai és hibák című standard szabályozza, viszont a magyar szabályozás nem terjed ki rá.

A könyvvizsgálatnak vizsgálni kell, hogy a piaci érték meghatározása milyen adatbázison alapult, és annak megbízhatósága esetlegesen megkérdőjelezhető e. Egy adott készlet több forrásból beszerezhető, ezért azt is ellenőrizni kell, hogy az értékelendő készlet minőségben és egyéb technikai paraméterei tekintetében megegyezik-e a piaci érték mintájával és egy esetleges megrendelés esetén az az összehasonlító egységből a szükséges mennyiség lehívható-e. Vizsgálni szükséges a tartósság kérdését a tekintetben, hogy a piaci érték tartósan eltér-e a bekerülési értéktől, vagy az értékkülönböt átmeneti. Az összehasonlítást és a vizsgálat eredményét dokumentálni kell.

A becslés során kérdésként merül fel, hogyan tudjuk mérni az elavult készletek nagyságát és a hogyan tudjuk mérni a készlet nettó realizálható értékét, ha erre vonatkozóan még nincs értékelhető információnk, mert a beszámoló készítésének időpontja megelőzi a készlet felhasználásának vagy értékesítésének időpontját. Ilyen esetekben elengedhetetlen a szakértő bevonása.

Az elfekvő készlet alatt azon termékmennyiségeket értjük, melyek már huzamosabb ideje **nem szerepeltek valamely gazdasági esemény bekövetkezését rögzítő bizonylaton**. A **“huzamosabb időt”** az egyes szektorokban eltérően (egyedileg) definiálhatjuk a számviteli politikában, hiszen minden szektorban, sőt akár egy iparágon belül is a különböző gazdasági szervezeteknek különböző fogalmaik lehetnek arról, hogy mi számít az átlagosnál hosszabb időnek. Ezeket **sávok formájában** rögzíthetjük a szabályozásokban, amelyben alapértelmezetten a 30, 60 és 90, 180, 270, 360 nap kerül dokumentálásra. Az elavult (vagy elfekvő) készlet egy meghatározott időn belül (általában 1 év) nem kerül felhasználásra, értékesítésre.

Azon elfekvő készlet, amely egy a szokásos forgási sebesség alatt nem kerül felhasználásra, (vagy eladásra) a feldolgozás során keletkező profit elmaradását jelentheti.

Ha az elavult készlet nem kerül selejtezésre (vagy értékesítésre), akkor az a raktárban helyet foglal, melynek helyére értékesíthető, profitábilis terméket lehetne elhelyezni. A raktározás további költségeket von maga után, mely a készleten tartás idejével egyenes arányosan nő.

Amortizációs politika

A számviteli politika részeként készítendő Eszközök és források értékelési szabályzatában az amortizációs politika is rögzítésre kell, hogy kerüljön, „amelynek keretében meghatározandó a terv

szerinti értékcsökkenés elszámolásához az adott eszköz hasznos élettartama és az eszköz várható maradványértéke, kis értékű eszközök leírása.” (Ormos, 2018)

A terv szerinti értékcsökkenés többféleképpen történhet:

- bruttó érték alapján:
 - lineáris,
 - degresszív,
 - teljesítményarányos,
 - évek száma összege,
 - abszolút összegű;
- nettó érték alapján:
 - állandó kulcs alapján,
 - termeléssel arányosan. (Econom.hu, 2011)

Számos számviteli politika a lineáris módszert alkalmaz az amortizációra, és a hasznos élettartamot három és tíz év közötti tartományban veszi figyelembe.

A menedzsment a számviteli politika kidolgozása során döntési helyzetbe kerül, hogy milyen módszert és milyen mértéket válasszon az üzemi sajátosságok figyelembevételével a befektetett eszközei vonatkozásában.

A számviteli értékcsökkenés meghatározásához elsősorban szükségünk van az eszköz maradványértékére és hasznos élettartamára.

A maradványérték „a rendeltetésszerű használatbavétel, az üzembe helyezés időpontjában - a rendelkezésre álló információk alapján, a hasznos élettartam függvényében - az eszköz meghatározott, a hasznos élettartam végén várhatóan realizálható értéke. Nulla lehet a maradványérték, ha annak értéke valószínűsíthetően nem jelentős” (2000. évi C. törvény)

A „hasznos élettartam az a megtermelhető darabszám, elvégezhető teljesítmény vagy egyéb egységszám figyelembevételével meghatározott időszak, amely időszak alatt a gazdálkodó az előbbieket várhatóan elő tudja állítani az amortizálható eszköz felhasználásával.” (2000. évi C. törvény)

Sem a maradványérték, sem a hasznos élettartam nem egy konkrét, mérhető érték, meghatározásuk a rendelkezésre álló információk, vezetői döntés függvénye. Az így meghatározott maradványértékkel csökkentett bekerülési érték képezi az értékcsökkenés alapját, amelyet a hasznos élettartam ideje alatt kell leírni.

Az értékcsökkenés mértéke tehát függ a választott értékcsökkenési módszertől, a törvényi szabályozástól.

A menedzsment feladata (és nem a könyvelőé) annak meghatározása, hogy az értékcsökkenés mekkora százalékát kell a vállalatnak elszámolnia az üzem vagy a gépek várható élettartamát figyelembevéve.

Természetesen nem egyszerű műszaki, szakmai feladat annak meghatározása, hogy a befektetett eszközök mennyi ideig szolgálják a vállalatot. Egy jelenben vásárolt gép esetében csak a műszaki, termelési, számviteli egységek együttes munkájának eredményeképp, a különböző nézőpontok ütköztetésével lehet meghatározni annak becsülhető élettartamát, maradványértékét és az optimális elszámolási módszert.

Nincs mindenre kiterjedő és általánosan használható számszerűsíthető módszer, mert a működési környezet nagymértékben befolyásolja az akár még azonos paraméterekkel rendező berendezés élettartamát. Ami biztos, hogy nem a számviteli szakembernek egyedül kell a számviteli becslést használnia a befektetett eszközök hasznos élettartamának meghatározásához. A könyvelő segítséget nyújt a múltbeli adatbázisok átadásával, értékeli, számszerűsíti a lehetséges hatásokat a döntéshez, de a kapcsolódó műszaki területnek kell megvizsgálnia a hasonló vállalatok hasonló gépeit, és végül tudásukkal és szakértelmükkel ki kell számolniuk a befektetett eszközök hasznos élettartamának becslését, hasznosságát és szükségességét az üzlet számára.

Goodwill

A Számviteli törvény Értelmező rendelkezések, fogalmak részének 3. §. (5) bekezdés 1. pontjának megfogalmazása szerint a goodwill „a megvásárolt üzletágért fizetett ellenérték és a tétélesen állományba vett egyes eszközök piaci értékének a tétélesen állományba vett, átvállalt kötelezettségek - e törvény szerinti értékeléssel meghatározott - értékével csökkentett értéke közötti különbözet, ha a fizetett ellenérték magasabb.”

A goodwill határozatlan hasznos élettartammal rendelkezik, nehezen becsülhető meg egy adott időszak, amely idő alatt veszítene értékéből. A számviteli törvény 52. § (6) bekezdése szerint nem szabad terv szerinti értékcsökkenést elszámolni olyan eszköz után, amely értékéből a használat során nem veszít. Fontos megemlíteni, hogy az üzleti vagy cégérték vásárlás pillanatában úgy tűnhet, hogy ténylegesen hasznos élettartammal bír az eszköz, viszont számos tényező befolyásolja a goodwill értékét, mint például a jó hírnév vagy a kialakult, széleskörű vevőkör. Amint a vevőkör szűkülni kezd vagy a hírnév alább hagy, a goodwill értéke csökken, ez esetben tehát el lehetne rá számolni terven felüli értékcsökkenést. (Kardos, Tóth; 2021)

A goodwill értéke többnyire (persze vannak kivételek) idővel arányosan csökken, tehát valamiféleképpen hasznos élettartamot meg kell meghatározni az eszközre.

A goodwill számviteli becslése különösen bonyolult feladat, még akkor is, ha a számítások során az paraméterezhető és többféle verzió kidolgozható. A törvényi szabályozás szerint „az üzleti vagy cégértéket legalább 5 év, de legfeljebb 10 év alatt kell leírni, amennyiben ezek hasznos élettartamát nem lehet megbecsülni.” (2000. évi C. törvény 45. § (4) bekezdés)

A goodwill értékvesztését évente felül kell vizsgálni annak érdekében, hogy a goodwill (vagy annak változása) kellő alátámasztottsággal kerüljön bele a pénzügyi kimutatásokba.

A goodwill értékelésével kapcsolatban felmerülő kérdés, hogy ki legyen a gazdálkodó szervezet belső értékbecslője és a könyvvizsgáló elfogadja-e a szakértő munkáját, illetve esetlegesen saját maga is igénybe vesz szakértőt.

Mindenkinek más a feladata: A vezetés szakértője – a számviteltől vagy a könyvvizsgálattól eltérő területen szakértelemmel rendelkező személy vagy szervezet, amelynek ezen szakterületen végzett

munkáját a gazdálkodó egység arra használja fel, hogy segítséget nyújtson a gazdálkodó egységnek a pénzügyi kimutatások elkészítésében. (ISA 620)

Könyvvizsgáló által igénybevett szakértő – a számviteltől vagy a könyvvizsgálattól eltérő szakterületen szakértelemmel rendelkező olyan személy vagy szervezet, amelynek ezen szakterületen végzett munkáját a könyvvizsgáló annak érdekében használja fel, hogy segítséget nyújtson a könyvvizsgálónak az elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyíték megszerzésében. (ISA 620)

Függő kötelezettségek

Függő kötelezettség olyan harmadik személlyel szemben vállalt kötelezettség, amely mérleg fordulónapján fennáll.

A függő kötelezettségek mérlegben történő szerepeltetése jövőbeni eseménytől függ (vagy bekövetkezik, vagy nem).

A függő kötelezettség lehet pénzeszközre, illetve egyéb eszközre vonatkozó kötelezettség.

Pénzeszközre vonatkozó függő kötelezettségek fajtái: kezességvállalás, garanciavállalás, váltókezesi kötelezettség, eladási opció kiírójának, vételi opció vevőjének kötelezettsége, nem valódi penziós ügyletek, le nem zárt peres ügyekkel kapcsolatban várható kötelezettség. Egyéb eszközre vonatkozó függő kötelezettségek fajtái: a fedezetként, biztosítékként, óvadékként felajánlott (szolgáló) vagyontárgyak és az opciós ügylet miatti egyéb eszköz átadására vonatkozó kötelezettségek.” (Túri; 2010)

A függő kötelezettségek ismét egy szubjektív számviteli becslés, amely során számos input kerül figyelembevételre, beleértve a bevételek volatilitását, a termék forgalomba hozatalának valószínűségét, időzítéseket, küszöböket stb.

A számvitelnek (és a könyvvizsgálatnak) elemezni kell a függő kötelezettség bekövetkezésének valószínűségét. A bekövetkezés valószínűsége alapján a függő kötelezettségek csoportosíthatók, amint azt az 1. számú táblázatban részletezzük.

„A közvetlenül a pénzügyi piacok viselkedésétől függő kötelezettségek értékelésekor, vagy amikor a biztosítástechnikai tartalékok kiszámításához külső forrásból származó adatokra van szükség, a biztosítóknak tudniuk kell bizonyítani, hogy a külső adatok alkalmasabbak az adott célra a belső adatoknál. A vállalkozásoknak biztosítaniuk kell, hogy a harmadik felektől származó, külső adatok, illetve a piaci adatok kiegészítsék a rendelkezésre álló belső adatokat. (EIOPA, p. 8)

1. táblázat *Függő kötelezettségek csoportosítás bekövetkezés valószínűsége szerint*

Bekövetkezés valószínűsége (%)	Bizonyosság foka	Elem
0–10	Esetleges	Semmi
10–50	Lehetséges	Függő tétel
50–75	Valószínű	Céltartalék
75–99	Lényegében biztos	Céltartalék

Forrás: Beke (2016)

A függő követelések értékének meghatározása (jelen vagy jövő értéken) az alkalmazott számviteli rendszertől (számviteli politikától) függ.

Jótállási becslések

A garanciát vállaló vállalatoknak meg kell állapítaniuk a garanciával kapcsolatos költségeket.

Az egyes autógyárak ezeket a jótállási és helyszíni szervíz cselekvési kötelezettségeket egy becslési modell felhasználásával prognosztizálja. A gazdálkodó szervezetnek a korábbi évek tapasztalatai alapján kell a becslési modell alapadatait rögzíteni. A modell tehát nem lehet általános (ugyanaz építőipar és az egyéb feldolgozóipari szegmensre), azt az üzemi sajátosságok figyelembevételével kell meghatározni.

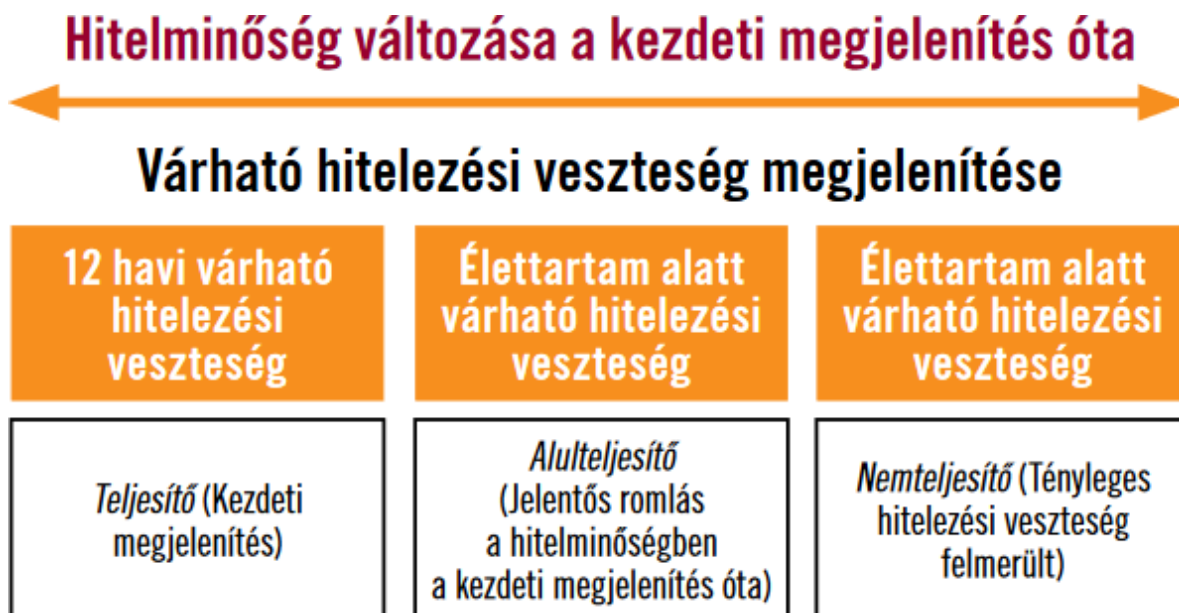
Hitelezési veszteségek

„A mérlegben behajthatatlan követelést nem lehet kimutatni. A részben vagy egészében behajthatatlan követelést legkésőbb a mérlegkészítéskor - a mérlegkészítés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján - az üzleti év hitelezési veszteségeként le kell írni.” (2000. évi C. törvény 65. § (6) bekezdés)

A hitelezési veszteség a hitelveszteségekre képzett céltartalék változása az előző időszak árfolyama szerint. Az autógyárak a hitelveszteségekre képzett céltartalékot nettó terhelésre és a hitelezési veszteségek fedezetének változására osztja fel.

A becslési pontosság, amely az árfolyamváltozások, a környezeti tényezők (értsd a kormányzati intézkedéseket is) hektikussága miatt számos nehezen becsülhető faktort tartalmaz, ezért kellő körültekintéssel szükséges eljárni.

2. ábra Várható hitelezési veszteség megjelenítése követelés minőségének függvényében

Forrás: Németh (2018)

A „várható hitelezési veszteség” a várhatóan felmerülő veszteségek súlyozott átlaga. A várható veszteség becslése során a társaságnak figyelembe kell vennie minden rendelkezésre álló információt – legyen az a társaságon belül elérhető, vagy külső, illetve múltbeli tapasztalat vagy jövőbe tekintő előrejelzés. A hitelezési kockázat becslése során a társaságnak a belső kockázatelemzési politikájának

megfelelő fizetéseképtelenség („default event”) definíciót kell alkalmaznia és a becslés során legalább a fizetés és nemfizetés valószínűségét, valamint a pénzáramok várható időbeliségét meg kell határoznia.” (Németh; 2018)

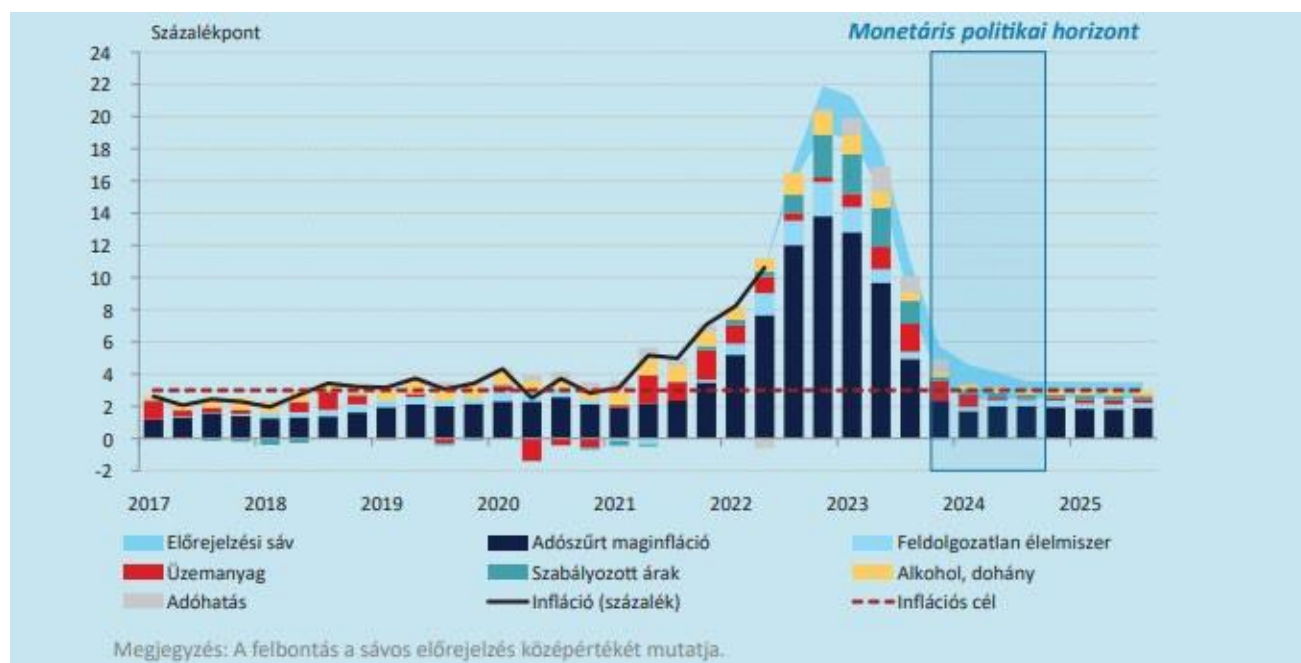
A várható hitelezési veszteség megjeleníthető a követelés minőségének függvényében, mint az a 2. számú ábra is bemutatja.

Nyugdíj és egyéb nyugdíj utáni kötelezettségek

A nyugdíjköltség és egyéb nyugdíjazás utáni kötelezettségek becsléséhez a vállalatoknak becslést kell készíteniük a diszkontráta, a program eszközeinek várható hosszú távú megtérülése, a megnövekedett fizetés, az infláció, a nyugdíjazási ráták, a halálozási ráták és még sok más vonatkozásában.

Számviteli (könyvvizsgálati) kérdésként merül fel az infláció és a diszkontráta becslés pontossága, amelyhez a makroadatokat (a világgazdasági és a hazai adatok) elemzésével nyerhetünk információkat.

3. ábra Az infláció várható alakulása és a meghatározó részei

Forrás: MNB (2022)

„A infláció várhatóan az idei évben még emelkedik, majd a következő év első felében egyre markánsabban jelentkezik a globális nyersanyagárak csökkenésének és a hazai fogyasztás mérséklődésének árleszorító hatása.” (MNB; 2022: p. 1)

Az inflációról a Magyar Nemzeti Bank negyedévente inflációs jelentést ad ki, melyben többek között grafikusán is szemlélteti az infláció várható alakulását és meghatározó részeit, mint ahogy azt a 3. számú ábrán láthatjuk.

A 2022. szeptemberi jelentés szerint 2023. első felétől egyre csökkenni fog az infláció mértéke. Az elmúlt időszak tapasztalataiból jól látható, hogy a becsléseket hirtelen tudja változtatni egy külső hatás. 2021 decemberében 2022. évre az inflációs jelentésben maximum 5,1%-os inflációval számolt az MNB, viszont az orosz-ukrán háború és az aszály mindent megváltoztatott. (MNB; 2021)

A szerző becslése alapján az infláció mértéke 2022.december hónapban az előző évhez viszonyítva 15-17%-os emelkedést fog mutatni, amely tovább növeli a becslési bizonytalanságokat.

A kutatás eredménye

Az adatbázis és a feldolgozás módszertana

A 2. számú táblázat bemutatja a Magyarországon regisztrált gazdasági szervezetek számát gazdálkodási forma szerint, melyet elemeztünk és több megállapítást is tettünk, melyek a táblázat alatt kerülnek leírásra.

2. táblázat A regisztrált gazdasági szervezetek száma gazdálkodási forma szerint

Gazdálkodási forma	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gazdasági társaság	527 791	516 989	508 609	503 544	503 066	516 149
Korlátolt felelősségű társaság	385 938	380 082	376 304	375 884	380 870	398 016
Részvénytársaság	6 518	6 783	7 083	7 351	7 700	8 150
Közkereseti társaság	3 540	3 299	3 096	2 850	2 603	2 403
Betéti társaság	131 795	126 825	122 126	117 459	111 893	107 580
Szövetkezet	4 817	4 865	4 539	3 845	3 436	3 173
Agrárgazdasági szövetkezet	632	574	532	510	481	462
Egyéb jogi személyiségű vállalkozás	6 172	5 991	6 074	6 168	6 281	6 415
Jogi személyiségű európai gazdasági vállalkozás	33	36	35	34	32	33
Jogi személyiségű vállalkozás	538 813	527 881	519 257	513 591	512 815	525 770
Jogi személyiség nélküli gazdálkodó szervezet	466	389	333	268	210	179
Gazdasági tevékenységet végző jogalany	1 306	1 338	1 413	1 415	1 456	1 502
Egyéni cég	522	544	564	545	540	538
Jogi személyiség nélküli társas vállalkozás	1 772	1 727	1 746	1 683	1 666	1 681
Társas vállalkozás	540 585	529 608	521 003	515 274	514 481	527 451
Önálló vállalkozó	1 156 651	1 189 993	1 236 486	1 279 135	1 295 875	1 329 408
Egyéni vállalkozó	420 671	450 901	493 958	531 617	556 191	586 368
Vállalkozás összesen	1 697 236	1 719 601	1 757 489	1 794 409	1 810 356	1 856 859
Költségvetési szervek és költségvetési rend szerint gazdálkodó szervek	12 636	12 704	12 683	12 825	12 683	12 575
Nonprofit és egyéb nem nyereségérdekelte szervezet	129 609	130 305	130 361	129 767	130 350	131 217
Jogi személyiségű nonprofit szervezet	85 820	85 167	83 830	82 803	82 045	82 132
Nonprofit gazdasági társaság	3 988	4 045	4 157	4 204	4 202	4 280
Jogi személyiség nélküli nonprofit szervezet	43 789	45 138	46 531	46 964	48 305	49 085
Egyéb gazdasági szervezet	6 620	7 805	8 275	8 750	9 104	8 931
Összesen	1 846 101	1 870 415	1 908 808	1 945 751	1 962 493	2 009 582

Forrás: KSH 9.1.1.2 (szerkesztett változat)

A gazdasági szervezetek száma (feltehetően a KATA adózási módszer választás pozitív hatásai miatt) 2020. évről 47.089 db-bal emelkedett. Magyarország gazdasági szektorális erőforrásait és teljesítményét elemezve elmondható, hogy a gazdasági szervezetek száma magas. A hatékony működés elősegítése érdekében szükség lenne az egyes gazdasági szervezetek koncentrációjára, mert

annak hiányába a működésre fordított erőforrások egy része nem a hatékonyság érdekében kerülnek felhasználásra.

Az ipar részesedése a bruttó hozzáadott értékből a 2016-os 26,5-ről 2021-re 22,5 %-ra csökkent, amelynek 71,9%-át a 250 fő felett foglalkoztató vállalkozások adják.

A feldolgozó iparban 2021-ben 77.472 db társaság tevékenykedik, amelyből 40.217 db társas vállalkozás.

A kutatás során a feldolgozóiparban tevékenykedő 40.217 db társas vállalkozás 440 darab (10,94%-os mintavétel) 2021. évi beszámolóját töltöttük le az e-beszámoló felületről 2022. augusztus 01-szeptember 15. között.

A beszámoló letöltése során olyan társaságokat vizsgáltunk, amelyek már 2010-ben is működtek. A beszámolók szűréséhez a 2010. évi 29-es TAO bevallás adataiban meglévő adatokat is felhasználtuk, amelyeket egy korábbi tanulmányban is elemeztük a becslések alkalmazása vonatkozásban. (Hegedűs, 2013)

A vizsgált 440 db beszámolóból 427 db egyszerűsített éves beszámoló volt.

A kutatás során arra kerestük a választ, hogy milyen számviteli becslések találhatók a beszámolókbán.

A kutatás eredménye

A 3. számú táblázat bemutatja, hogy a kutatás során milyen számviteli becslésekkel és milyen megoszlásban találkoztunk.

3. táblázat *A számviteli becslések előfordulása és megoszlása*

	Társaság	%	Nem találtunk adatot		Forrás
Maradványérték meghatározása	8	1,82%	432	98,18%	kiegészítő melléklet
Nem lineáris értékcsökkenés	11	2,50%	429	97,50%	kiegészítő melléklet
Készletek értékvesztése	32	7,27%	408	92,73%	kiegészítő melléklet
Vevőkövetelés értékvesztése	35	7,95%	405	92,05%	kiegészítő melléklet
Egyéb követelések értékvesztése	3	0,68%	437	99,32%	kiegészítő melléklet
Aktív időbeli elhatárolás	47	10,68%	393	89,32%	mérleg
Passzív időbeli elhatárolás	28	6,36%	412	93,64%	mérleg
Céltartalék képzése	14	3,18%	426	96,82%	mérleg
Értékelési tartalék alkalmazása	15	3,41%	425	96,59%	mérleg
Tárgyi eszközök terven felüli ÉCS leírása	7	1,59%	433	98,41%	kiegészítő melléklet
Jótálás említése	4	0,91%	436	99,09%	kiegészítő melléklet
Nem szerepel számviteli becslés a terv szerinti ÉCS-n kívül	369	83,86%		0,00%	mérleg+ kiegészítő melléklet
Feldolgozott társaság					440

Forrás: saját szerkesztés

Az elemzés kimutatta, hogy számos beszámoló nem tartalmaz számveteli becslést, ez a vizsgálat alá vont tételek 83,86%-át tette ki. Az egyes adatok feldolgozását nehezítette, hogy a 440 db beszámoló 47% (207 db) feldolgozása során azt tapasztaltuk, hogy a kiegészítő melléklet nem a számveteli törvény szerint megkövetelt adatokat tartalmazza, gyakori a 3-4 oldal terjedelem, amely nem tud eleget tenni a követelményeknek. Az állományváltozás esetében szintén hiányosságok kerültek megállapításra 11 beszámoló esetében. Találtunk a 2021-es adatok között 2020. évi kiegészítő mellékletet, üres lapot, vagy félig elkészített dokumentumot is. Számos esetben a beszámolót készítő nem volt fellelhető, az volt feltételezhető, hogy a regisztrált mérlegképes könyvelő valamely okból nem vállalta a nevének megjelenését. A vizsgálat csak 11 db (2,5%) beszámoló esetében talált adatot arra vonatkozóan, hogy nem lineáris értékcsökkenést alkalmaznak. Továbbra is gyakorlat a maradványérték nélküli, a TAO törvényben meghatározott értékcsökkenés alkalmazása a számveteli politikában. A céltartalék képzése a 440 db beszámoló esetében minimális volt, összesen 14 esetben. 3,18%-ból 4 db a jótállási kötelezettségek miatt került megképzésre. Az értékvesztés mind a készletek, mind pedig a vevőkövetelések vonatkozásban 7-8 % között mozgott, amely a korábbi tapasztalataink szerint nem tükrözi a valóságos állapotokat.

A számveteli becslésekre vonatkozó könyvvizsgálati válaszok

A számveteli becslés kimenetele és az előző időszakai pénzügyi kimutatásokban megjelenített összeg közötti különbség nem jelenti szükségszerűen azt, hogy az előző időszakai pénzügyi kimutatások hibás állítást tartalmaznak. Jelentheti hibás állítás létét például, ha a különbség olyan információból adódik, amely a vezetés rendelkezésére állt az előző időszakai pénzügyi kimutatások véglegesítésekor, vagy amely esetében észszerűen elvárható lett volna, hogy figyelembe veszik ezeket az információkat a pénzügyi kimutatások elkészítése során. A különbség adódhat a környezet gyors változásából is.

Számveteli becslés könyvvizsgálata annak vizsgálata,

- hogy a menedzsment feltételezései helytállóak/reálisak-e
- annak ellenőrzése, hogy minden rendelkezésre álló információt figyelembe vettek-e, és megfelelően értékelték

A vezetés becsléseinek, a vezetés által elvégzett számításoknak a tesztelése (a becsült összeg újrakalkulálása összehasonlítás múltbeli tapasztalati adatokkal), az év vége utáni események felhasználása a becsléshez ellenőrzési bizonyítékként, vagy a vezetés feltételezéseitől, módszereitől eltérő feltételezések vagy módszerek használata. Az 540 standard nagy hangsúlyt fektet azon kockázatok mértékének és az elvégzendő eljárásoknak az összehangolására, ahol az ellenőrzési eljárások milyenségét és mértékét a becsléshez kapcsolódó összetettség és kockázat szabja meg.

Az 540 standard hangsúlyosan emeli ki a számveteli becslések visszamérését. Ez magában foglalja a vállalkozás előző évi becsléseinek összehasonlítását az adott évben ténylegesen bekövetkezett eseményekkel. Eltérés esetén a könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy az eltérést az előző évi becslésben lévő hiba okozta-e, vagy esetleg a becslési módszer változása, illetve a körülmények jelentős változása. Szakmai szkepticizmus ez esetben azt jelenti, hogy a könyvvizsgálati eljárások megtervezésénél és végrehajtásánál több figyelmet kell fordítani az egymásnak ellentmondó bizonyítékok tisztázására.

Becslés könyvvizsgálatának nehézségei

- általában nehezen megfogható, érzékeny területek vizsgálata
- bonyolultabb eljárásokat és megítélést igényel,
- az alátámasztó dokumentumokat a menedzsment készítette, így belső információk, melyeket ellenőrizni kell

A könyvvizsgálat válasza

- tapasztaltabb kollégák bevonását igényli

Összegzés

A vállalkozások működése és működtetése mindig is összetett rendszer volt és marad, így a gazdálkodás értékelése, a könyvvizsgálati munka elvégzése is csak összetett módon lehetséges. A számviteli beszámolók felhasználása alapján, a pénzügyi-számviteli elemzés módszereit felhasználva nagy információtartalmú és rengeteg mutatót tartalmazó adatbázis jön létre, mely segíti ezt a munkát (Szóka, 2012).

A becslési bizonytalanság mértéke függ a számviteli becslés jellegétől, attól, hogy mennyire áll rendelkezésre a becslés elkészítéséhez általánosan elfogadott módszer vagy modell, valamint a becslés készítéséhez használt feltételezések szubjektivitásától.

Az elemzés során arra a következtetésre jutottunk, hogy vannak beszámolók, melyek nem tartalmaznak számviteli becslést, ez a vizsgálat alá vont tételek 83,3%-át tette ki.

Irodalomjegyzék

1. Beke J. (2016): Nemzetközi számvitel. Letöltve: https://mersz.hu/dokumentum/dj128nsz_47
2. Czinege B. (2017): Készletek számvitele a hazai és nemzetközi szabályok szerint. Miskolci Egyetem. Gazdaságtudományi Kar. Pénzügyi és Számviteli Intézet. Számvitel Intézeti Tanszék. Letöltve: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/27589/23211.pdf>
3. Econom.hu (2011): Értékcsökkenési leírás módszere és elszámolásának rendje. Letöltve: <http://www.econom.hu/ertekcsokkenesi-leiras-modszere-es-elszamolasanak-rendje/>
4. EIOPA: Iránymutatások a biztosítástechnikai tartalékok értékeléséhez. Letöltve: https://www.eiopa.europa.eu/sites/default/files/publications/eiopa_guidelines/tp_final_document_hu.pdf
5. IAASB: 540. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard. Számviteli becslések – beleértve a valós értékre vonatkozó számviteli becsléseket is – és a kapcsolódó közzétételek könyvvizsgálata. Letöltve: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjHsSeCja37AhVIg_0HHeEVD_kQFnoECAwQAQ&url=https%3A%2F%2Fmiskolc.hu/dokumentum/dj128nsz_47

vk.hu%2Fbundles%2Fcsmsite%2Fmkvk%2Fuploads%2Fuserfiles%2Ffiles%2Fhu%2Fletolthetoanyagok%2Fdokumentumok%2Fstandardok_2016%2FISA_540.pdf&usg=AOvVaw1ROR_P6YbskPJVg5CI2OejL

6. Hegedűs M (2013) [A rejtett gazdaság és a gazdasági bűncselekmények alakulása Európában](#) In: Fábián, Attila (szerk.) [VII. Soproni Pénzügyi Napok: "Öngondoskodás - Nyugdíj - Egészség" : Pénzügyi, adózási és számviteli konferencia](#) Sopron, Magyarország : Nyugat- magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, (2013) pp. 1-11. Paper: CD-HM , 11p.
7. Laáb Ágnes: Számvitel. 6. Készletértékelési eljárások, készletek elszámolása. Előadás anyag. Letöltve: <https://slideplayer.hu/slide/2054985/> (Utolsó letöltés: 2022.11.14.)
8. Ladó J. (2011): Számviteli becslések – beleértve a valós értékre vonatkozó számviteli becsléseket is – és a kapcsolódó közzétételek könyvvizsgálata. Letöltve: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiOwNKxi637AhXq_rsIHfUChUQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fmkvk.hu%2Fbundles%2Fcsmsite%2Fmkvk%2Fuploads%2Fuserfiles%2Ffiles%2Fhu%2Fletolthetoanyagok%2Fdokumentumok%2Fstandard2010_utmutatok%2F540_osszefoglalo.ppt&usg=AOvVaw1a4EAd_4df-DugP_Ut4zfGj (Utolsó letöltés: 2022.11.14.)
9. Lehoczki M.:(2020) Értékhelyesbítés és annak könyvelése. Letöltve: <http://merlegkepestanoncok.hu/szamvitel/ertekhelyesbites-es-annak-konyvelese> (Utolsó letöltés: 2022.11.14.)
10. Kardos P., Tóth M. (2021): 66 számviteli eset megoldása. Letöltve: <https://mersz.hu/kiadvany/852/info/> (Utolsó letöltés: 2022.11.14.)
11. MNB (2021): A következő hónapokban újra csökken az infláció. Letöltve: <https://www.mnb.hu/letoltes/ir-infografika-2021-12.pdf> (Utolsó letöltés: 2022.11.15.)
12. MNB (2022): Számottevően csökkenő infláció 2023 második felében. Letöltve: <https://www.mnb.hu/letoltes/ir-infografika-2022-09-28.pdf> (Utolsó letöltés: 2022.11.15.)
13. Németh G. (2018): IFRS a mindennapokban. Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat. 60. évf. 9. sz. 2018. Letöltve: https://www.pwc.com/hu/hu/szolgáltatások/ifrs/ifrs_kiadvanyok/szakma/2016_10.pdf (Utolsó letöltés: 2022.11.14.)
14. Ormos M. (2018): Számvitel. Letöltve:

<https://mersz.hu/kiadvany/385/info/> (Utolsó letöltés:
2022.11.14.)

15. Szóka K. (2012): Pénzügyi háló – a mutatók rengetegében. A CONTROLLER: A GYAKORLÓ CONTROLLEREK SZAKMAI TÁJÉKOZTATÓJA 2012/6-7: 2012/6- 7. pp. 4-6., 3 p. (2012)
16. Szóka K. (2015): Controlling kihívások és trendek 2015-ben. In: Székely, Csaba; Kulcsár, László (szerk.) Strukturális kihívások – reálgazdasági ciklusok: Innovatív lehetőségek a valós és virtuális világokban : Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából: Tanulmánykötet. Sopron, Magyarország: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó (2015) pp. 149-158., 9 p.
17. Túri A. (2010): Kötelezettségek. Letöltve:
<https://turiattila87.files.wordpress.com/2010/05/kotel.pdf> (Utolsó letöltés:
2022.11.14.)